

Levnadsvanefrågor i patientenkäter i Stockholms läns landsting

Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin

Box 1497, 171 29 Solna

ces@sll.se

Arbetsrapport 2014: 1

ISBN 978-91-87691-13-3

Författare: Sanna Fredin

Layout: Viktoria Jonze

Omslagsfoto: Thinkstockphotos.com

Stockholm juni 2014

Rapporten kan laddas ner från Folkhälsoguiden,
www.folkhalsoguiden.se

I samband med att allt fler vårdgrenar inkluderas i Vårdvalet och man, inom dessa vårdgrenar, övergår till att använda de nationella patientenkäterna förefaller trenden vara att fler och fler av de patientenkäter som används i Stockholms läns landsting (SLL) successivt kommer att innehålla frågor om levnadsvanorna fysisk aktivitet, matvanor, tobaksbruk samt riskbruk av alkohol.

Innehåll

Bakgrund	5
Patientenkäternas utformning	5
Patientenkäternas användningsområden.....	5
Patientenkäternas genomförande	6
Patientenkäter och levnadsvanor	6
Syfte.....	8
Material och metod	8
Resultat.....	8
Diskussion	10
Referenser.....	11

Bakgrund

I SLL har Hälso- och sjukvårdsförvaltningen (HSF) genomfört patientenkäter sedan år 2005. Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) samordnar de nationella patientenkäterna som genomfördes första gången 2009 (primärvård) respektive 2010 (specialiserad vård) och HSF administrerar dem. Från och med 2012 deltog SLL fullt ut i de nationella mätningarna. Det innebär att mätningarna inom öppen- och sluten somatisk specialistvård, öppen- och sluten psykiatrisk vård samt övriga vårdvalsområden genomfördes enligt nationella mallar medan patienter från andra vårdgrenar erhöll regionala enkäter. Periodiciteten för de nationella mätningarna är; vartannat år primärvård, vartannat år öppen och sluten psykiatrisk och sluten somatisk vård. Våren 2012 genomfördes i SLL sålunda till exempel den första mätningen av patientupplevelserna från den somatiska slutenvården inom ramen för nationell patientenkät.

Patientenkäternas utformning

Frågeformulären är utvecklade i syfte att reflektera den patientupplevda kvaliteten i vården och av behandlingen. Formulären har tagits fram genom att använda fokusgrupper med patienter där patienternas viktigaste frågor har diskuterats. Patienterna har även ombetts att ranka frågorna utifrån de mest viktiga till de minst viktiga frågorna. Frågeformulären har prövats genom pilotundersökningar och genom intervjuer för att försäkra att patienterna har förstått frågorna i formuläret.

På de flesta mottagningar får ungefär 250 patienter per år svara på en enkät. I enkäten ställs frågor om hur patienten upplever olika aspekter av besöket. Svaren från patienterna samlas in och sammanställs till skalor. Värdet på skalan motsvarar de patienter som svarat "utmärkt", "mycket bra" eller "bra" på frågorna. För den översta rubriken, "Rekommendera", gäller frågan om man skulle rekommendera mottagningen till andra (1).

Patientenkäternas användningsområden

Resultaten från patientenkäterna sammanställs, analyseras och förs in i landstingets verksamhetsrapportering där de blir en viktig del i SLLs kontinuerliga arbete med att utveckla och förbättra vården ur ett patientperspektiv.

De gemensamma patientenkäterna används för tre syften inom HSF;

- Avtals-/leverantörsuppföljning, inklusive jämförelser över tid, mot mål och med andra.
- Publika jämförelser – underlag för patientens val av vårdgivare, demokratisk insyn.
- Analyser – omfattande både studier av olika typer av patientgrupper/vårdgrenar på geografisk nivå och analyser där patientenkäter är en del i till exempel översyner med mera. För vårdgivarna är huvudsyftet att få underlag för ett aktivt förbättringsarbete (2-4).

Vårdgivarna kan ta del av sina resultat och jämföra sig med varandra via Indikatorns webbapplikation. För en del vårdgrenar publiceras ett antal frågor från patientenkäterna på Vårdguiden.

Länsövergripande resultatrapporter skrivs på enheten Vårdanalys och statistik, utvecklingsavdelningen, HSF, SLL.

Patientenkäternas genomförande

Institutet för Kvalitetsindikatorer AB (Indikator) tar fram enkäterna, sköter utskick, påminnelser och datahantering av materialet. I de flesta undersökningarna används postala frågeformulär som skickas hem till patienterna när de besökt hälso- och sjukvården. I följebrevet till frågeformuläret finns en förklaring till varför undersökningen görs. Bifogat finns även ett frankerat svarskuvert som patienten kan använda för att utan kostnad skicka in sitt svar. Patienterna får två påminnelser, den första i formen av ett vykort och nummer två innehåller ett nytt frågeformulär. Det är också möjligt att besvara enkäterna via ett webbformulär på Indikators hemsida inklusive möjlighet att besvara enkäterna på vissa andra språk såsom arabiska, engelska, farsi, finska, franska och spanska. Indikator tillhandahåller en servicetelefon med ett 020-nummer dit patienter utan kostnad kan vända sig med frågor och kommentarer kring undersökningarna. Patienter som inte vill delta kan kontakta Indikator via brev, e-post eller den kostnadsfria servicetelefonen.

Formulären skickas till patienten efter utskrivningen/besöket på den enhet som undersöks. Det innebär att patienten får hem frågeformuläret en tid efter sjukvårdsinsatsen och att formuläret besvaras i hemmet. Detta görs av bland annat följande skäl;

- Den totala insatsen, till exempel en vistelse på sjukhus, kan bara utvärderas i sin helhet i efterhand.
- Under besöket i sjukvården är patienten ofta påverkad av sjukdomen och dess effekter.
- Det finns risk att patienten upplever en viss press att svara positivt om formuläret besvaras på mottagningen eller avdelningen.
- Patienter kan svara med mer distans och därmed även mer uppriktigt när en tid gått och patienten befinner sig på en neutral plats såsom i hemmet.

Det viktigaste för att kunna lita på resultaten är att de patienter som tillfrågas är representativa för verksamheten. Därför dras ett slumpmässigt urval av patienter från den totala patientpopulationen – alternativt görs en totalundersökning under en viss period. Den kortaste perioden som urvalet dras under är en konsekutiv period på en månad. En vanlig urvalsstorlek är då 200–300 patienter (4).

Patientenkäter och levnadsvanor

Socialstyrelsens nationella riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder från 2011 (5) stipulerar att hälso- och sjukvården skall erbjuda vuxna patienter, som är i behov av och så önskar, stöd att förändra ohälsosamma levnadsvanor. Kartläggningar (6–9) visar att en övervägande del av både allmänhet och vårdprofessioner är positiva till levnadsvanearbete i hälso- och sjukvården.

Sammantaget (nationella – och regionala patientenkäter) är det ett 50-tal patientenkäter som används av SLL, varav cirka 80 procent (ett knappt 40-tal) riktar sig till vuxna patienter (se tabell 1).

Tabell 1. Vårdgrenar i patientenkäter till vuxna inom SLL enligt mätplaner från HSF, SLL 130808 samt 131028.

Delområde 2013	Levnads- vanefrågor	Delområde 2013	Levnads- vanefrågor
Akutmottagningar	Nej	Primärvårdsrehabilitering	Ja
Ambulanssjukvård	Nej	Psykiatri Beroendevård sluten	Ja
Avancerad sjukvård i hemmet (ASIH) – närstående	Nej	Psykiatri Beroendevård öppen	Ja
ASIH – patient	Nej	Psykiatri slutenvård allmän	Ja
Barnabördsavdelning (BB)– förlossning	Nej	Psykiatri Ätstörningsvård öppen	Ja
Dialys	Nej	Psykiatri Ätstörningsvårdsluten	Ja
Dövtolk (avtal i samverkan med vård tar namn)	Nej	Psykiatri öppenvård allmän	Ja
Förbrukningshjälpmedel (diabetes, nutrition och inkontinens)	Nej	Rättpsykiatri slutenvård	Ja
Geriatrisk slutenvård	Nej	Rättpsykiatri öppenvård	Ja
Hjälpmedelscentraler inklusive synhjälpmedel	Nej	Sexualmedicin Sexuellt överförda infektioner (STI)	Nej
Hud (Telefon)	Nej	Somatik slutenvård	Ja
Husläkarmottagningar	Ja	Somatik öppenvård	Ja
Höft & Knäplastik	Ja	Specialiserad gynekologisk vård	Nej
Hörsel – Vårdval primär hörselrehabilitering	Nej	Specialiserad rehabilitering	Ja
Hörsel – Förskrivning av hörselhjälpmedel, Hörsel och balanskliniken	Nej	Specialiserad sjukgymnastik	Nej
Katarakt	Nej	Stroketeam	Nej
Logopedi	Nej	Syncentraler	Nej
Mödravårdscentraler (MVC)	Ja	Ögon	Nej
Optiker	Nej	Öron Näsa Hals	Nej
Ortopedteknik	Nej		
Antal vårdområden vars patientenkäter innehåller levnadsvanefrågor			15/39

Syfte

Syftet med härvarande sammanställning är att belysa;

- I vilken utsträckning patientenkäter för vuxna som används av SLL innefattar frågor om levnadsvanor.
- Svansfrekvenser samt svarsutfall på levnadsvanefrågor i patientenkäter till vuxna.

Material och metod

1. Okulär besiktning/manuell genomgång av patientenkäter till vuxna i SLL avseende innehåll av levnadsvanefrågor. Underlag - mätlista över vårdgrenar samt enkätformulär (i PDF format) från aktuella vårdgrenar erhållna mailledes från Utvecklingsavdelningen, HSF, SLL 2013.
2. Hantering i programvaran Excel för analys av senaste svansfrekvenser* och svarsutfall per vårdgren/område av enkäter innehållande levnadsvanefrågor.

*Då data till olika enkäter samlas in olika år samt vid olika tidpunkter under året, skiljer sig detta mellan enkäterna.

Resultat

Omkring 38 procent (15 av 39) av patientenkäterna till vuxna i SLL innehåller frågor om levnadsvanor (tabell 1).

Nationella patientenkäter till vuxna innehåller i allmänhet frågor om levnadsvanor medan det är vanligare att patientenkäter exklusiva för SLL mätning ej innehåller levnadsvanefrågor.

I de fall enkäten innehåller levnadsvanefrågor finns en fråga för var och en av följande fyra levnadsvanor; matvanor, motionsvanor, tobaksvanor och alkoholvanor. Frågorna återfinns vanligen under något av avsnitten benämnda "OM VÅRDEN", "OM LÄKAREN", "OM BARNMORSKAN", "PERSONALEN", "BEHANDLAREN" eller "SJUKGYMNASTEN". Ibland kan frågan vara annorlunda ställd och/eller innehålla ytterligare svarsalternativ såsom "Vet ej". Tillgängliga svarsalternativ är "Ja" respektive "Nej".

Exempel på fråga – levnadsvanor och svarsalternativ

Diskuterade personalen någon av följande levnadsvanor med dig?

Matvanor – Ja/Nej

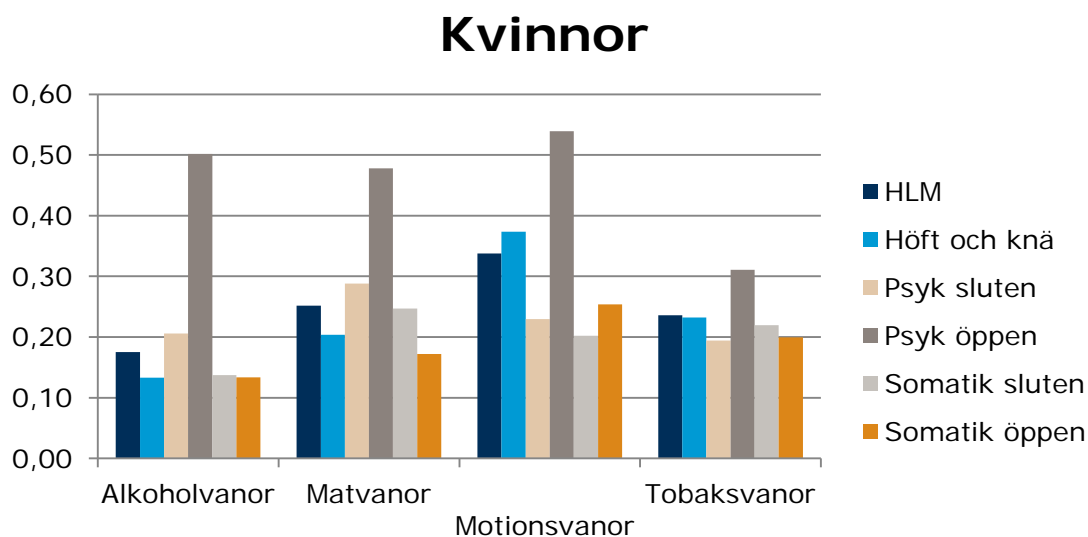
Motionsvanor – Ja/Nej

Tobaksvanor – Ja/Nej

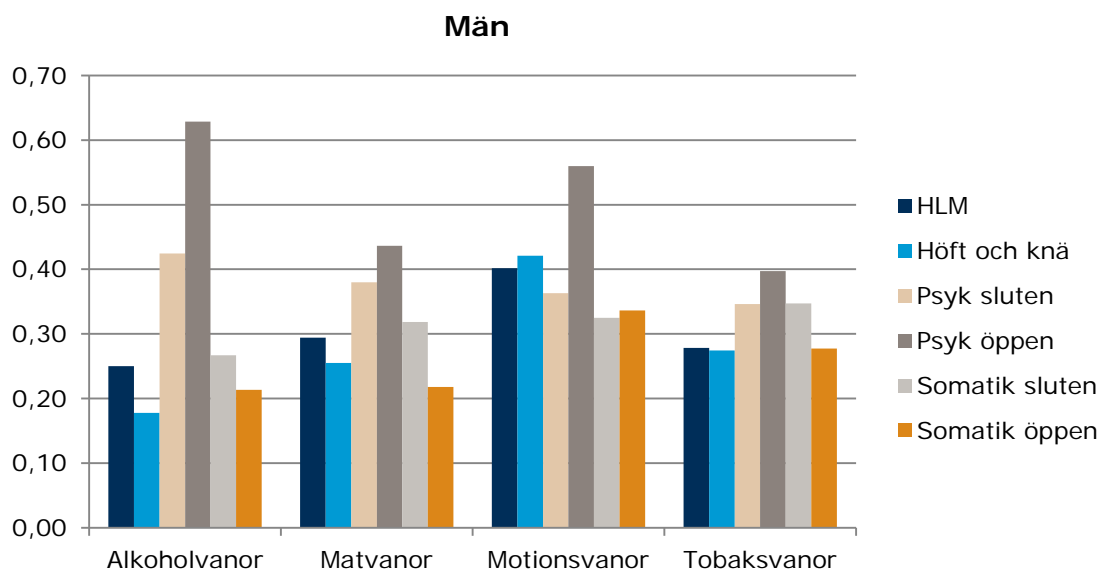
Alkoholvanor – Ja/Nej

Andelen vuxna patienter inom olika vårdgrenar som svarat jakande på frågan om huruvida de tillfrågats om levnadsvanor i samband med besök i hälso- och sjukvården (senaste besök - alternativt besök senaste halvåret) varierar mellan 13–63 procent. Utifrån de vårdområden som undersökts 2012 förefaller genomgående färre kvinnor än män ha blivit tillfrågade av levnadsvanor. Se figur 1 och 2.

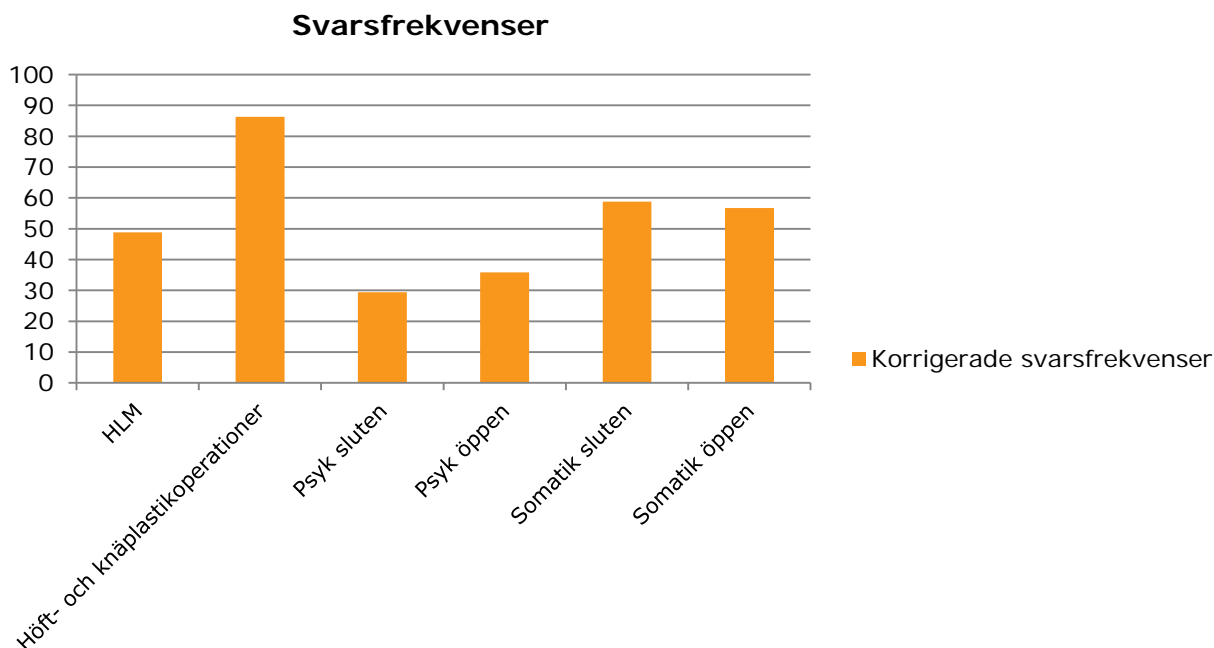

Figur 1. Andel kvinnor inom olika vårdgrenar i SLL som 2012 svarat ja på frågan om huruvida de tillfrågats om levnadsvanor i samband med besök i hälso- och sjukvården (senaste besök - alternativt besök senaste halvåret).

Figur 2. Andel män inom olika vårdgrenar i SLL som 2012 svarat ja på frågan om huruvida de tillfrågats om levnadsvanor i samband med besök i hälso- och sjukvården (senaste besök - alternativt besök senaste halvåret).

De korrigerade svarsfrekvenserna* varierar mellan 29,4 – 86,3 procent mellan de 6 vårdområden som lyfts fram i figur 3 nedan.

Figur 3. Svarsfrekvens per vårdgren.

*Korrigerade svarsfrekvenser – andel inkomna svar relaterat till antal utskickade formulär minus bortfall från urval. Bortfallskategorier; "sjuk", "avliden", "språkproblem", "passar inte", "retur avsändaren". Utöver detta "vill ej delta" samt "ej returnerade" (10).

Diskussion

De nationella patientenkäterna harmonierar med Socialstyrelsens nationella riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder avseende innehåll av levnadsvanefrågor (11). År 2012, 1 år efter lanseringen av ovan nämnda nationella riktlinjer, innehöll cirka 38 procent av patientenkäterna till vuxna i SLL frågor om de fyra levnadsvanor som de nationella riktlinjerna för sjukdomsförebyggande metoder omfattar. I samband med att allt fler vårdgrenar inkluderas i Vårdvalet och man, inom dessa vårdgrenar, övergår till att använda de nationella patientenkäterna förefaller trenden vara att fler och fler av de patientenkäter som används i SLL successivt kommer att innehålla frågor om levnadsvanor.

Andelen vuxna patienter inom olika vårdgrenar som svarat jakande på frågan om huruvida de tillfrågats om levnadsvanor i samband med besök i hälso- och sjukvården (senaste besök – alternativt besök senaste halvåret) varierar mellan 13–63 procent. Utifrån de vårdområden som undersökts 2012 tycks genomgående färre kvinnor än män ha blivit tillfrågade av levnadsvanor. Svarsfrekvenserna varierar mellan 29,4 –86,3 procent mellan de 6 vårdområden som lyfts fram i denna sammanställning. En uppföljning av innehållet av levnadsvanor i patientenkäter samt resultat och svarsfrekvenser kan vara av intresse att genomföra efter 2014 när Socialstyrelsen följer upp sitt stöd till implementeringen av de nationella riktlinjerna för sjukdomsförebyggande metoder.

Referenser

1. Sjukvårdsförvaltningen H-o. Frågeformulär, patientuppföljning. 2013 [cited 2013]; Available from: <http://www.intranat.sll.se/sv/HSF/Organisation/Arbetsomraden/Uppfoljning/Patientuppfoljning/Frageformular/>.
2. Sjukvårdsförvaltningen H-o. Ekonomi- och uppföljning, patientenkät 2013 [cited 2013]; Available from: <http://www.uppdragsguiden.sll.se/Forska-folja-upp-rapportera/Informationshantering-och-rapportering/IT-handbok---Ekonomi-och-uppfoljning/Ekonomi-och-uppfoljning---start/Patientenkät/>
3. Sjukvårdsförvaltningen H-o. Patientenkäter. 2013 [cited 2013]; Available from: <http://www.sll.se/sll/templates/NormalPage.aspx?id=61134>
4. Sjukvårdsförvaltningen H-o. Mätmetod, patientuppföljning. 2013 [cited 2013]; Available from: <http://www.intranat.sll.se/sv/HSF/Organisation/Arbetsomraden/Uppfoljning/Patientuppfoljning/Matmetod/>
5. Socialstyrelsen. Nationella riktlinjer för sjukdomsförebyggande metoder 2011 - Tobaksbruk, riskbruk av alkohol, otillräcklig fysisk aktivitet och ohälsosamma matvanor
6. Stöd för styrning och ledning. Socialstyrelsen; 2011. Johansson H. Vårdval Stockholm, Husläkarverksamheten och det hälsofrämjande arbetet. En studie med utgångspunkt från vårdens professioner. Umeå: hälsa FokmEog; 2012 ISSN 1651-341x.
7. Landsting SKo. Vårdbarometern - Befolkningens attityder till, kunskaper om och förväntningar på hälso- och sjukvården. 2013 ISBN: 978-91-7164-944-7.
8. Indikator Ifk-. Vårdbarometern - En befolkningsundersökning om hälso- och sjukvården. Indikator; 2013 [cited 2013]; Available from: <http://www.vardbarometern.se/index.aspx>
9. Socialstyrelsen. Sjukdomsförebyggande arbete inom hälso- och sjukvården – en enkätstudie hösten 2012. 2013.
10. Indikator Ifk-. 2014 [cited 2014]; Available from: <http://www.indikator.org/WebReport/ResponseRates.aspx>.
11. Landsting SKo. Frågor om levnadsvanor i vården – Resultat från Nationell patientenkät 2009 och 2010. 2011 Contract No.: ISBN/Bestnr: 978-91-7164-708-5.

ISBN 978-91-87691-13-3